

RUSKA LJUBAVNICA

E. D. MILER

Preveo Vladimir D. Nikolić

alnari
PUBLISHING

Beograd, 2012.

*Za Arkadija, Beki, Gaja,
Marka i naročito Emu*

Visibaba.

1. Ranocvatuća lukovičasta biljka sa visećim belim cvetom u obliku zvona.
2. *U moskovskom žargonu:* leš koji leži zakopan ili skriven u snegu i pojavljuje se tek sa prolećnim otapanjem snega.

Namirisao sam ga pre no što sam ga ugledao.

Gomila ljudi, među kojima je bilo najviše policajaca, stajala je na pločniku i na kolovozu okupljena ukруг, pri čemu su neki razgovarali mobilnim telefonima, jedni su pušili, drugi posmatrali šta se dešava, a treći gledali u stranu. Iz pravca iz kojeg sam dolazio blokirali su mi pogled, i isprva sam pomislio kako je, s obzirom na sve te silne uniforme, posredi saobraćajna nezgoda ili možda hapšenje imigranata. Potom sam osetio miris. Bio je to zadah na kakav naiđeš kad se vratiš kući sa godišnjeg odmora ukoliko si pre odlaska zaboravila da izneseš smeće – zreo ali kiselkast, dovoljno snažan da nadjača uobičajenu letnju aromu piva i revolucije. Bio je to miris koji odaje.

Sa udaljenosti od desetak metara sam ugledao stopalo. Samo jedno, kao da njegov vlasnik veoma lagano izlazi iz limuzine. Još i sada mogu da vidim to stopalo. Bilo je obučeno u jeftinu crnu mokasinu, iz cipele je izvirivala siva čarapa, a onda i komadić zelenkastog mesa.

Hladnoća ga je očuvala svežim, kazali su mi. Nisu imali pojma koliko se dugo nalazi tamo. *Možda čak i čitavu zimu*, spekulisao je jedan policajac. *Upotrebili su čekić*, rekao je, *ili možda ciglu*. *Traljavo odrađen posao*, kazao je. Upitao me je želim li da vidim ostatak tela. Rekao sam *ne, ne hvala*. Već sam video i saznao više nego što sam želeo tokom te poslednje zime.

Uvek mi prebacuješ da nikada ne pričam o vremenu koje sam proveo u Moskvi, ili pak o razlozima zbog kojih sam se vratio otuda. U pravu si, uvek sam iznalazio izgovore i opravdanja, a ubrzo ćeš razumeti i zašto. Ali ti si nastavila da me zapitkuješ, a ja, iz nekog razloga, u poslednje vreme često razmišljam o tome – ne mogu da se obuzdam. Možda je to stoga što je do „velikog dana“ ostalo samo tri meseca, a to mi pomalo liči na neku vrstu svođenja računa. Osećam se kao da moram nekome da ispričam za Rusiju, ma koliko to bolelo. Isto tako, verovatno bi trebalo to da znaš, budući da ćemo izgovoriti sudbonosno „da“, a verovatno ćemo i istrajati u tome. Mislim da imaš pravo da znaš celu priču. Palo mi je na pamet da će biti lakše ukoliko sve stavim na papir. Tako se nećeš morati truditi da izigravaš hrabru osobu, a ja neću morati da te posmatram.

Stoga, evo onoga što sam napisao. Želela si da znaš kako se sve završilo. Pa, to je gotovo bio sam kraj priče, tog popodneva kada sam video stopalo. Ali je pravi završetak uistinu započeo u moskovskom metrou septembra prethodne godine.

Uzged, kada sam ispričao Stivu Volšu za stopalo, rekao mi je: „Visibaba. Tvoj prijatelj je visibaba.“ Tako ih Rusi nazivaju, kazao mi je – leševe koji isplivaju na svetlost dana pošto

Ruska ljubavnica

se sneg otopi. Uglavnom su to pijanci i beskućnici koji su na-prosto digli ruke od svega i legli u sneg, ili pak žrtve ubistava koje su ubice sakrile u smetove.

Visibabe: opaćina koja je već tamo, uvek tamo i veoma blizu, ali koju nekako uspevaš da ne vidiš. Gresi koje zima sakrije, ponekad zauvek.

PRVO POGLAVLJE

U najmanju ruku, prilično sam siguran u to kako se zvala. Marija Kovaljenko, Maša za prijatelje. Prvi put sam je ugledao kako stoji na platformi stanice metroa na Trgu revolucije. Mogao sam da joj vidim lice otprilike svega pet sekundi pre nego što je izvadila ogledalce i podigla ga ispred sebe. Drugom rukom je stavila naočare, za koje sam pomislio, sećam se, kako su kupljene na nekom kiosku u podzemnom prolazu. Leđima se naslanjala na stub na kraju platforme gde se nalaze statue civila – sportista, inženjera, prsatih kolhoznica i majki s punačkim bebama u naručju. Posmatrao sam je znatno duže nego što dozvoljava pristojnost.

Postoji jedan poseban trenutak na Trgu revolucije, vizuelni efekat do kojeg dolazi kada se prebacuješ na zelenu liniju sa te platforme na kojoj su skulpture. Zatičeš sebe kako prelaziš preko šina metroa hodajući malom uzdignutom pešačkom stazom, a sa jedne strane možeš da vidiš flotilu lusteru u obliku diskova koji se protežu duž platforme i nestaju u tmuni iz koje se pojavljuju vozovi. S druge, vidiš ljude koji su na istovetnom putešestviju kao i ti, ali na paralelnoj pešačkoj stazi, blizu

a ipak potpuno odvojeni. Kada sam toga dana bacio pogled udesno, ugledao sam devojkicu sa naočarima za sunce koja se kretala u istom smeru kao i ja.

Ukrcao sam se na voz zarad kratke vožnje do stanice Puškinska. Stajao sam podno žute oplata i prastarih neonskih sijalica zbog kojih sam se, svaki put kada sam se vozio metroom, osećao kao da sam sporedni glumac u nekom paranoičnom filmu iz sedamdesetih sa Donaldom Saderlandom. Na stanici Puškinska sam se popeo pokretnim stepenicama sa falusoidnim svetiljkama, pridržao teška staklena vrata koja se okreću osobi iza sebe kao što sam uvek činio, i stupio u lavirint nisko zasvođenih podzemnih prolaza ispod Puškinovog trga. Utom je ona vrisnula.

Nalazila se oko pet metara iza mene, a dok je vrištala rvala se sa mršavim muškarcem sa konjskim repom koji je pokušavao da joj otme tašnicu (upadljiva „barberi“ kopija). Vrištala je tražeći pomoć, a prijateljica koja se pojavila pored nje – Kaća, kako se docnije ispostavilo – takođe je vrištala. Ispočetka sam samo posmatrao, ali kad je čovek zamahnuo unazad pesnicom nameravajući da je udari, a ja iza sebe začuo kako neko viče smerajući da nešto učini povodom toga, zakoračio sam napred, zgrabio mršavog muškarca za okovratnik i povukao ga unazad.

Ispustio je tašnicu i zamahnuo laktovima ka meni, ali me je promašio. Pustio sam ga, a on je izgubio ravnotežu i srušio se na pod. Sve se završilo veoma brzo, pa nisam stigao da ga dobro osmotrim. Video sam da je mlad, desetak centimetara niži od mene, i delovao je zbunjeno. Zamahnuo je nogom,

samo me okrznuvši po cevanici, a zatim se uskobeljao na noge i odmaglio. Otrčao je niz podzemni prolaz i uza stepenice na udaljenom kraju platforme, koje su vodile nagore prema Tverskoj – moskovskom pandanu Ulice Oksford u Londonu, samo sa nedozvoljenim parkiranjem, koja se spušta naniže od Puškinovog do Crvenog trga. U podnožju stepeništa su stajala dva policajca, previše zauzeti pušenjem i traženjem imigranata koje bi mogli maltretirati, a da bi obratili ikakvu pažnju na džeparoša.

Spasiba, rekla je Maša. (Hvala vam.) Skinula je naočare za sunce.

Nosila je veoma uzane farmerke uvučene u braon kožne čizme koje su joj dosezale do kolena, i belu bluzu otkopčanu za dugme više nego što je trebalo. Preko bluze je imala jedan od onih smešnih jesenjih kaputa iz epohe Brežnjeva kakve neretko poseduju ne baš imućne Ruskinje. Kada ih pomno pogledate, ti kaputi izgledaju kao da su načinjeni od tepiha ili peškira za plažu, sa okovratnikom od mačjeg krzna, ali izdaleka posmatrano devojka u njima izgleda poput zavodnice koja ima zadatak da obrlati stranog špijuna iz nekog detektivskog romana sa tematikom Hladnog rata. Imala je prav koščat nos, belu kožu i dugačku zlatastu kosu, a da je imala malčice više sreće mogla je sedeti ispod pozlaćene tavanice u neakvom basnoslovno skupom restoranu po imenu *Vojvodina palata* ili *Lovačka kuća*, jesti crni kavijar i krotko se smešiti magnatu koji radi s niklom ili trgovcu naftom s dobrim vezama. Možda upravo sada i radi tako nešto, premda sumnjam u to.

Oj, spasiba, rekla je njena prijateljica i uhvatila me za prste desne šake. Dlan joj je bio topao a šaka lagana. Pretpostavio sam da devojka sa naočarima za sunce ima dvadesetak godina, možda dvadeset tri, ali je njena prijateljica delovala mlađe, kao da ima devetnaest, čak i manje. Nosila je bele čizme, ružičastu mini-suknju od veštačke kože i jaknu odgovarajuće boje. Imala je prćast nosić i ravnu plavu kosu, i smešila se jednim od onih osmeha ruskih devojaka koji su otvoreno pozivali, praćaćeni isto takvim pogledima. Njen osmeh je bio nalik osmehu Isusa mladenca koji smo jedanput videli – sećaš li se? – u onoj crkvi u selu na obali pored Riminija: stari, mudri osmeh na mladolikom licu. Devojka je imala baš takav osmeh koji govori *Znam ko si, znam šta želiš, rođena sam s tim saznanjem*.

Ničevo, rekao sam. (Nema na čemu.) I dodao, ponovo na ruskom jeziku: „Je li sve u redu?“

Vsjo normalno, rekla je devojka sa naočarima za sunce. (Sve je u redu.)

Harašo, rekao sam. (Dobro.)

Nasmušili smo se jedni drugima. Stakla mojih naočara su se zamaglila u zagušljivom metrou, u kojem je preko cele godine bilo pretoplo. Sećam se da je iz jednog kioska u kom su se prodavali kompakt-diskovi dopirala ruska narodna muzika, a pesmu je pevao jedan od onih pijanih ruskih izvođača koji zvuče kao da su propušili još u materici.

U nekom paralelnom univerzumu, u nekom drugom životu, to bi bio kraj priče. Oprostili smo se i ja sam se tog popodneva vratio kući, a već sledećeg dana advokaturi. Možda sam u

tom paralelnom životu, ako on uopšte postoji, još uvek tamo, u Moskvi, možda sam pronašao neki drugi posao i ostao, nikada se nisam vratio natrag kući i nikada nisam upoznao tebe. Devojke su otišle tamo kuda su krenule kada su se susrele sa mnom. Ali mene je preplavilo ono osećanje koje imamo kada se neki rizični događaj dobro završi, i euforija zbog toga što sam učinio korisno delo. Plemenito delo na okrutnom mestu. Bio sam heroj-budžaklija, one su mi omogućile da to budem, i na tome sam im bio zahvalan.

Mlađa devojka je nastavila da se smeši, ali me je starija samo gledala. Bila je viša od prijateljice, sto sedamdeset pet ili sto osamdeset centimetara, a na štiklama, oči su joj bile u istom nivou sa mojima. Imala je prelepe oči. Kako je neko morao nešto da kaže, ona na engleskom upita: „Odakle ste?“

Odgovorio sam: „Iz Londona.“ Nisam se rodio u Londonu, kao što znaš, ali to nije bilo daleko od istine. Na ruskom jeziku sam ih upitao: „A odakle ste vas dve?“

„Sada živimo ovde u Moskvi“, odgovorila je. Dotad sam se već navikao na ovu igru rečima. Ruske devojke uvek govore kako žele da vežbaju engleski jezik. Ali ponekad se ponašaju tako da se muškarac oseti kao da kontroliše situaciju; neka se stranac u njihovoj državi oseća sigurnim zbog toga što će govoriti na maternjem jeziku.

Usledila je još jedna pauza ispunjena osmesima.

Tak, spasiba, rekla je njena prijateljica. (Dakle, hvala vam.)

Niko od nas se nije pomerio. Potom je Maša kazala: „Kuda idete?“

„Kući“, odgovorio sam. „Kuda ste vi krenule?“

„Samo smo šetale.“

Poguljajem, rekao sam. (Prošetajmo.)

To i učinismo.

* * *

Bila je sredina septembra. Doba godine koje Rusi nazivaju „babino leto“ – gorko-slatki dodir baršunaste topline, koji je nekada dolazio nakon što bi seljanke završile žetvu, a i dandanas u Moskvi označava poslednju priliku za pijančenje po trgovima i oko Bulevara (dražesne stare kružne saobraćajnice oko Kremlja, koja između kolovoznih traka ima zelene površine sa travnjacima, klupama i statuama čuvenih pisaca i zaboravljenih revolucionara). Posredi je najlepše doba godine za posetu, mada nisam siguran da ćemo ikada otići tamo. Na tezgama ispred stanica metroa su bile izložene kineske rukavice od veštačkog krzna za predstojeću zimu, ali su još uvek postojali dugački redovi turista koji su čekali da prodefiluju kroz Lenjinov mauzolej na Crvenom trgu. Na vreloom posledpodnevu, polovina žena u gradu na sebi i dalje nije nosila gotovo ništa.

Popeli smo se uz glatko uzano stepenište iz podzemnog prolaza ispod trga i izašli ispred jermenskog supermarketa. Prešli smo preko kolovoznih traka zakrčenih gustim saobraćajem do širokog trotoara u središtu Bulevara. Nebo je bilo ukrašeno samo jednim oblakom i pahuljastom perjanicom dima koja se vijorila iz dimnjaka neke fabrike ili možda gradske elektrane i jedva se videla u ranovečernjem plavetnilu. Bilo

je predivno. Vazduh je mirisao na jeftin benzin, na meso sa roštilja i na požudu.

Starija devojka me na engleskom jeziku upita: „Šta radite u Moskvi, ako nije tajna?“

„Ja sam advokat“, odgovorio sam joj na ruskom.

Između sebe munjevito razmeniše nekoliko rečenica, suviše brzo i tiho da bih ih razumeo.

A onda me mlađa devojka upita: „Koliko godina ste već u Moskvi?“

„Četiri“, odgovorih. „Skoro četiri godine.“

„Dopada li vam se?“, upita me devojka sa naočarima za sunce. „Sviđa li vam se naša Moskva?“

Rekao sam da mi se veoma dopada, jer sam mislio da baš to želi da čuje. Otkrio sam da najveći deo Ruskinja poseduje neku vrstu urođenog nacionalnog ponosa, čak i uprkos tome što su najviše u životu želele da iz Rusije glavom bez obzira pobegnu ka Los Anđelesu ili Azurnoj obali.

„A čime se vi bavite?“, upitah je na ruskom.

„Ja radim u prodavnici mobilnih telefona.“

„Gde se nalazi ta prodavnica?“

„Na drugoj strani reke“, odgovorila je. „Nedaleko od Trejtakovske galerije.“ Nakon nekoliko koraka koje smo napravili ćuteći, ona dodade: „Divno govorite ruski jezik.“

Preterivala je. Ruski sam govorio bolje od većine bankarokoferaša i finansijskih savetnika-šarlatana u gradu – lažno elegantnih Engleza, Amerikanaca sa snažnim zubima i smutljivih Skandinavaca koje je groznica za crnim zlatom namamila u Moskvu i koji su putovali isključivo između svojih kancelarija,

zabavljenih stanova, javnih kuća čije su usluge plaćali kompanijinim novcem, pomodarskih restorana i aerodroma čija se imena sastoje od dvadeset reči, manje-više. Bio sam na dobrom putu da tečno govorim ruski, ali me je naglasak odavao čim bih izustio prvi samoglasnik. Mora da su Maša i Kaća zaključile da sam stranac i pre no što sam progovorio. Pretpostavljam da to nije bilo teško uočiti. Bila je nedelja, a ja sam se vraćao kući sa nekakve neprijatne sedeljke dobrovoljnih izgnanika, održane u stanu usamljenog računovođe. Sećam se da sam nosio prilično nove farmerice i čizme od jelenske kože, tamni džemper sa izrezom u obliku slova V i košulju „marks i spenser“ ispod njega. U Moskvi se ljudi nisu tako oblačili. Bogati su nosili košulje u stilu holivudskih zvezda i italijanske cipele, a oni koji nisu imali novca, što beše najveći deo stanovnika, nosili su odeću iz vojnih viškova ili jeftine beloruske čizme i pantalone sumornih boja.

S druge strane, Maša je odista odlično govorila engleski jezik, mada joj gramatika nije bila jača strana. Neke Ruskinje zapadaju u neku vrstu preterano rečitog cičanja kada govore na engleskom, ali je njen glas postajao dublji, bezmalo nalik režanju, gladno kotrljajući *r* preko jezika. Zvučala je kao da je upravo preživela celonoćnu žurku. Ili rat.

Hodali smo prema pivskim šatorima koji se prvog toplog dana u maju podižu širom Moskve, kada čitav grad izađe na ulice i kada je sve dozvoljeno, a ponovo se sklapaju u oktobru kada se završava babino leto.

„Recite mi, molim vas“, progovorila je mlađa devojkica. „Priateljica mi je ispričala da kod vas u Engleskoj imate dve...“